

7. Середюк В. Б. Застосування економіко-математичних методів для розв'язання економічних задач. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 1. С. 69–73.
8. Дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>

REFERENCES

- “Dorozhnia karta konkurentospromozhnoho rozvytku sfery turyzmu v Ukraini” [Roadmap for Competitive Development of Tourism in Ukraine]. <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
- “Kilkist subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2010-2019)” [Number of Business Entities by Type of Economic Activity (2010-2019)]. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/fin/osp/ksg/ksg_u/arch_ksg_u.htm
- Krul, H. Ya. *Osnovy hotelnoi spravy* [Basics of Hotel Business]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2011.
- “Osnovni pokaznyky diialnosti kolektyvnykh zasobiv rozmishchuvannia v Ukraini” [The Main Indicators of Collective Accommodation in Ukraine]. Derzhavna

sluzhba statystryky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/tyr/kol_zas_ukr/kol_zas_rozm_2020_u.htm

- Panova, I. O. “Turyzm pid chas pandemii: naslidky ta perspektyvy” [Tourism During a Pandemic: Implications and Prospects]. *Biznes Inform*, no. 5 (2020): 226-232. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-226-232>
- Rakhman, M. S., and Zaika, N. S. “Vplyv strukturnykh zrushen pokaznykiv hotelno-restorannoho biznesu na imidzhevu model Ukrainy” [Influence of Structural Changes of Indicators of Hotel and Restaurant Business on the Image Model of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 6 (2018). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6418>
- Serediuk, V. B. “Zastosuvannia ekonomiko-matematichnykh metodiv dlia rozviazannia ekonomichnykh zadach” [Application of Economic and Mathematical Methods for Solving Economic Problems]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, no. 1 (2014): 69-73.
- Shevchuk, Yu. A. “Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku hotelnoho biznesu Ukrainy: chynnyky ta problemy” [Current State and Prospects of Hotel Development in Ukraine: Critical Factors and Challenges]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dyzainu. Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 1 (2020): 41-51. DOI: 10.30857/2413-0117.2020.1.4

УДК 338.48
JEL: L83; Z31

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ

©2021 МАКСЮТОВА О. В.

УДК 338.48
JEL: L83; Z31

Максютова О. В. Системний підхід до формування та функціонування туристично-рекреаційного бізнесу

Мета статті полягає в дослідженні системних підходів до формування та функціонування туристично-рекреаційного бізнесу. Обґрунтовано важливе економічне та соціальне значення туристично-рекреаційного бізнесу для розвитку національної та регіональної економіки, адже з розвитком цього бізнесу в Україні в цілому та у регіонах зокрема пов'язують перспективи економічного зростання, вирішення соціальних проблем, підвищення якості життя населення, розвитку регіонів і покращення іміджу країни. Визначено основні рівні систем у туристично-рекреаційному бізнесі, під якими слід розуміти впорядковані рамки управлінської, виконавчої, інноваційної діяльності, спрямовані на вдосконалення та розвиток туристично-рекреаційної сфери. Для дослідження туристично-рекреаційного бізнесу виокремлено такі рівні: загальноукраїнський, регіональний, районний, міський і рівень підприємств. Визначено підсистеми туристично-рекреаційного бізнесу, зокрема: туристична, рекреаційна і логістична та охарактеризовано їх основні елементи. Окреслено найважливіші завдання державних і місцевих органів управління туристично-рекреаційним бізнесом, а саме: проведення маркетингових досліджень, для чого необхідне залучення великої кількості експертів; координація зусиль багатьох організацій і об'єднань; розробка стратегічних національних, регіональних і місцевих концепцій розвитку туристично-рекреаційного бізнесу з рекомендаціями щодо їх реалізації для туристично-рекреаційних підприємств; інвестиційна та правова підтримка розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури; консультативні послуги з питань реалізації концепцій розвитку туристично-рекреаційного бізнесу; створення привабливого іміджу, образу країни, регіону, туристично-рекреаційного центру; здійснення рекламних заходів для зв'язків з громадськістю.

Ключові слова: туристично-рекреаційний бізнес, теорії систем, управління туристично-рекреаційним бізнесом.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-10-233-239>

Рис.: 2. Бібл.: 11.

Максютова Олена Володимирівна – здобувач PhD кафедри економіки та фінансів, Мукачівський державний університет (вул. Ужгородська, 26, Мукачеве, 89600, Україна)

E-mail: alenamaksyutova09@gmail.com

UDC 338.48
JEL: L83; Z31

Maksyutova O. V. System Approach to the Formation and Functioning of Tourism and Recreation Business

The article is aimed at studying system approaches to the formation and functioning of the tourism and recreation business. The economic and social importance of tourism and recreation business for the development of the national and regional economy is substantiated, for with the development of this business

in Ukraine in general and in the regions are particularly connected the prospects for economic growth, solving social problems, improving the quality of life of the population, developing regions and improving the image of the country. The main levels of systems in the tourism and recreation business are defined, by which the ordered framework of management, executive, innovation activities directed towards improving and developing the tourism and recreation sphere should be understood. The following levels are distinguished for the study of tourism and recreation business: all-Ukrainian, regional, district, city and level of enterprises. Subsystems of tourism and recreation business are defined, in particular: tourism, recreational and logistic; their main elements are characterized. The most important tasks of the State and local authorities of tourism and recreation business management are outlined, which are the following: conducting marketing research that requires the involvement of a large number of experts; coordination of efforts of many organizations and associations; development of strategic national, regional and local conceptions for the development of tourism and recreation business with recommendations for their implementation for tourism and recreation enterprises; investment and legal support for the development of tourism and recreation infrastructure; consulting services on the implementation of concepts of development of tourism and recreation business; creating an attractive image of the country, region, tourism and recreation center; implementation of advertising events for purposes of public relations.

Keywords: tourism and recreational business, theories of systems, management of tourism and recreation business.

Fig.: 2. **Bibl.:** 11.

Maksyutova Olena V. – Applicant PhD, Department of Economics and Finance, Mukachevo State University (26 Uzhhorodska Str., Mukachevo, 89600, Ukraine)
E-mail: alenamaksyutova09@gmail.com

Сьогодні в Україні з боку органів державної влади, бізнесу та громадськості пильна увага приділяється туристично-рекреаційному бізнесу. З розвитком туристично-рекреаційного бізнесу в Україні в цілому та в регіонах зокрема пов'язують перспективи економічного зростання, вирішення соціальних проблем, підвищення якості життя населення, розвитку регіонів і покращення іміджу країни.

Важливим завданням регіонального та національного економічного розвитку є визначення системного підходу до формування та функціонування туристично-рекреаційного бізнесу. Питаннями дослідження розвитку та управління туристично-рекреаційного бізнесу займався низка вчених, серед яких Біль М. М. [1], Гоблик В. В. [2; 6], Папш В. В. [3], Меліх О. О., Іртищева І. О., Арчибісова Д. С., Суслов В. С. [4], Любіцева О. О. [5], Хаустова К. М., Черничко Т. В. [6] та інші. Разом із тим, питання визначення системного підходу до формування та функціонування туристично-рекреаційного бізнесу є недостатньо дослідженими. Це обумовило необхідність проведення наукових розвідок у цьому напрямку та визначило тему статті, її мету та завдання.

Мета статті полягає в дослідженні системних підходів до формування та функціонування туристично-рекреаційного бізнесу.

Необхідно відзначити, що туристично-рекреаційний бізнес як вид економічної (або господарської) діяльності має важливе економічне та соціальне значення для самої держави та її регіонів, оскільки сприяє: створенню нових робочих місць; упровадженню новітніх технологій; посиленню економічного співробітництва та розвитку нових форм підприємництва; зростанню валютних надходжень; підвищенню ефективності використання природних ресурсів; збільшенню інвестицій; притоку кваліфікованих кадрів; проведенню політики імпортозаміщення; забезпеченню синергетичного ефекту від об'єднання зусиль організацій, розташованих на території особливих економічних зон; підвищенню конкурентоспроможності туристичного продукту; зростанню ефектив-

ності роботи суб'єктів господарювання; забезпеченню державно-приватного партнерства, а також дозволяє створювати та розвивати наявні проекти туристично-рекреаційної інфраструктури. В Україні проектуванням систем управління туристично-рекреаційного бізнесу займаються органи виконавчої влади в межах своїх компетентних повноважень.

На підставі попередніх досліджень встановлено, що одним зі шляхів підвищення ефективності функціонування туристично-рекреаційного бізнесу є необхідність формування систем управління ним.

Для окреслення механізму систем управління в туристично-рекреаційному бізнесі необхідно виділити основні рівні систем.

Під рівнями систем у туристично-рекреаційному бізнесі слід розуміти впорядковані рамки управлінської, виконавчої, інноваційної діяльності, спрямовані на вдосконалення та розвиток туристично-рекреаційного бізнесу.

Існують кілька смислових визначень поняття «система».

За Л. Берталанфі, який був основоположником загальної теорії систем, «система» – це «комплекс елементів, що взаємодіють між собою» [7]. Можна сказати, що система – це довільний набір елементів, які дозволяють дослідити об'єкт у цілому, розглядаючи його як систему зі складними взаємозв'язками. При цьому під взаємодією розуміється обмін інформацією, енергією, речовиною.

В основі системного підходу лежить ідея цілісності об'єктів і явищ, які досліджуються, і єдності їх внутрішньої динаміки, а також взаємодії з навколишнім середовищем. Тому досить поширеним уявленням про систему є її розуміння як сукупності компонентів, що мають конкретну структуру та певні зв'язки зі своїм оточенням.

Системи досить різноманітні, проте вони мають ряд спільних рис, а саме, повинні:

- ♦ представляти собою цілісний комплекс взаємодіючих елементів;

- ✦ утворювати певну єдність із зовнішнім середовищем;
- ✦ бути елементом системи більш високого рівня (надсистеми).

Водночас елементи будь-якої системи мають виступати системами нижчого рівня (підсистеми).

У ході проведеного дослідження вважаємо доцільним запропонувати основні рівні систем у туристично-рекреаційному бізнесі (рис. 1).

ційних послуг, що, своєю чергою, зводиться до виявлення основних завдань у туристично-рекреаційному бізнесі: формування та подальший розвиток туристичних і рекреаційних комплексів на території України; просування туристично-рекреаційного продукту України на міжнародному та регіональному туристичних ринках, а також проведення заходів щодо підвищення якості обслуговування туристично-рекреаційного бізнесу.

Рис. 1. Рівні систем у туристично-рекреаційному бізнесі

Джерело: авторська розробка.

Першим рівнем систем туристично-рекреаційного бізнесу є загальноукраїнський рівень. Функціонування туристично-рекреаційного бізнесу можливо лише за умови злагодженої співпраці з органами державної влади.

Зокрема, необхідно відзначити зв'язок з інституційною структурою, що охоплює нормативну та законодавчу бази, консульську та митну службу; з фінансово-економічною структурою, яка включає системи оподаткування та страхування і навіть фінансові відносини; з науково-дослідною структурою, яка, своєю чергою, включає наукові дослідження та впровадження інновацій в туристично-рекреаційному бізнесі; а також з кадровою (трудою) структурою, що передбачає наявність професійного персоналу належної кваліфікації. Державна підтримка полягає в стимулюванні потреби населення в послугах туристично-рекреаційного бізнесу.

На загальноукраїнському рівні системи туристично-рекреаційного бізнесу реалізується розвиток нормативно-правових програм, метою яких виступає збільшення показників конкурентоспроможності туристично-рекреаційного бізнесу на українському ринку, що сприяє задоволенню потреб населення у використанні якісно наданих туристично-рекреаційних послуг, що, своєю чергою, зводиться до виявлення основних завдань у туристично-рекреаційному бізнесі: формування та подальший розвиток туристичних і рекреаційних комплексів на території України; просування туристично-рекреаційного продукту України на міжнародному та регіональному туристичних ринках, а також проведення заходів щодо підвищення якості обслуговування туристично-рекреаційного бізнесу.

На загальноукраїнському рівні відбувається виявлення таких видів ефективності (ефектів) від реалізації цих основних завдань:

- 1) *економічний*, який характеризується залученням додаткових інвестицій у туристично-рекреаційний бізнес за допомогою формування певних механізмів державно-приватного партнерства з метою організації привабливих для туристично-рекреаційного бізнесу умов; поліпшенням платіжного балансу завдяки вдосконаленню структури в'їзного туризму, а також зменшення кількості показників виїзного туризму та переорієнтації на внутрішній ринок;
- 2) *соціальний*, який забезпечує реалізацію сприятливих умов для підвищення якості життя громадян за рахунок туристично-рекреаційної інфраструктури, сприяє задоволенню потреб внутрішніх споживачів у якісному відпочинку, а також використання культурних цінностей;
- 3) *іміджевий*, що зумовлюється створенням позитивного образу країни як суб'єкта, сприятливого для вдосконалення та подальшого розвитку туристично-рекреаційного бізнесу, поліпшення думки світової громадськості про

державу в цілому, а крім того, забезпечує підвищення міжнародних рейтингів, у тому числі пов'язаних із забезпеченням безпеки в країні, і рейтингів, які відображають основні параметри конкурентоспроможності туристично-рекреаційного бізнесу;

- 4) *бюджетний*, до якого слід віднести підвищення виплат у податковій сфері, виплат від організації та формування об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, а також економію коштів бюджету в результаті підвищення міських фінансових надходжень завдяки залученню індивідуальних інвесторів у туристично-рекреаційний бізнес.

Другим рівнем систем туристично-рекреаційного бізнесу є *регіональний рівень*.

Ефективне функціонування туристично-рекреаційної бізнесу в регіонах неможливо без регулювання, планування, а також координації дій структур, відповідальних за її розвиток. Це вимагає необхідність розробки комплексного механізму стимулювання туристично-рекреаційного бізнесу на регіональному рівні. Виявлені умови розвитку регіонального туристично-рекреаційного бізнесу є певними чинниками, що впливають на формування механізму стимулювання. До них належать:

- 1) дієвий економічний механізм стимулювання регіонального туристично-рекреаційного бізнесу, який передбачає формування системи підтримки органами влади, що включає широкий спектр економічних важелів;
- 2) розробка та реалізація системи моніторингу й оцінки використання туристично-рекреаційного потенціалу;
- 3) розробка цільових регіональних програм розвитку туристично-рекреаційного бізнесу, а також створення умов для діяльності, регулювання та контролю підприємств туристично-рекреаційного бізнесу.

У ході дослідження були виділені основні умови розвитку систем на регіональному рівні в туристично-рекреаційному бізнесі:

- 1) визначення історико-культурних і природно-географічних особливостей і ресурсів у регіоні;
- 2) забезпеченість кадровими (трудовами) ресурсами в регіоні;
- 3) доступність інформації про суб'єкти туристично-рекреаційного бізнесу в регіоні;
- 4) розвиненість туристично-рекреаційної інфраструктури в регіоні;
- 5) наявність транспортно-логістичної інфраструктури в регіоні;
- 6) регіональне планування й управління розвитком туристично-рекреаційного бізнесу.

Третім рівнем систем у туристично-рекреаційному бізнесі є *районний рівень*. Для вдосконалення

та розвитку туристично-рекреаційного бізнесу на рівні районних рад і районних державних адміністрацій необхідно вирішувати певні завдання, а саме:

- 1) удосконалювати нормативно-правове регулювання туристично-рекреаційних локальних систем у районах;
- 2) розвивати й удосконалювати туристично-рекреаційну інфраструктуру (засоби розміщення, індустрія розваг, сфера обслуговування, сфера громадського харчування, транспортне обслуговування та ін.);
- 3) створювати в районах нові пріоритетні туристично-рекреаційні центри;
- 4) підвищувати якість обслуговування в туристично-рекреаційному бізнесі.

Одним із найбільш важливих завдань районного рівня туристично-рекреаційного бізнесу з наведених вище виступає необхідність удосконалення туристично-рекреаційної інфраструктури. Під інфраструктурою в туристично-рекреаційному бізнесі мається на увазі сукупність будівель і споруд, комунікаційних та інженерних розв'язок, насамперед інформаційних і комунікаційних систем, транспортної складової, доріг, що забезпечують доступ споживачів до ресурсів та їх належне використання в туристично-рекреаційних цілях.

Четвертим рівнем систем у туристично-рекреаційному бізнесі є *місцевий рівень*. В умовах підвищення ролі туристично-рекреаційного бізнесу в українській економіці відбувається збільшення вкладень міських утворень у розвиток туристично-рекреаційної політики, найважливішою ланкою якої виступає туристично-рекреаційна політика органів місцевого самоврядування. Управління туристично-рекреаційною діяльністю на міському рівні є необхідною умовою для реалізації комфортних умов стосовно стабільного формування туристично-рекреаційного бізнесу в Україні та подальшого економічного розвитку завдяки конкурентоспроможності туристично-рекреаційного ринку.

Основою фінансової складової міського рівня в туристично-рекреаційному бізнесі є міський бюджет, який виступає як певний гарант здійснення туристично-рекреаційної політики в конкретному місті, реалізації певних завдань міського управління в туристично-рекреаційному бізнесі.

Державна політика підтримки регіонального розвитку та децентралізації, формування нового адміністративно-територіального устрою на основі об'єднаних територіальних громад (ОТГ) сприяє якісному покращенню життєвого середовища для мешканців громад, створенню реальних умов для всебічного розвитку територій і людських ресурсів, формування засад дієвого місцевого самоврядування. Наявність достатніх ресурсів у бюджетах малих населених пунктів, які мають привабливі туристич-

но-рекреаційні об'єкти, дає можливість реалізувати соціальні й інфраструктурні проекти, створити умови для розвитку підприємництва та залучення інвестицій, що забезпечить значний економічний ефект.

Організація міських фондів з метою економічного та соціального розвитку сприяє вдосконаленню та подальшому розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури. Основні статті власних доходів бюджету міста утворюються за рахунок внесків фізичних і юридичних осіб, доходів від проведених торгів і аукціонів, а також інших існуючих джерел. Місцеві органи влади повинні законодавчо затверджувати рішення щодо створення даних муніципальних фондів.

Ресурси та кошти міських фондів мають усі шанси субсидювати грошові кошти в будівництво підприємств туристично-рекреаційної сфери, у місцеві бюджети, а також муніципальні установи в туристично-рекреаційній сфері, що сприяє зміцненню туристично-рекреаційної інфраструктури та комунального господарства в туристично-рекреаційній сфері.

При формуванні та просуванні туристичного продукту роль органів місцевого самоврядування полягає в залученні можливостей і ресурсів суб'єктів туристично-рекреаційного бізнесу, які займаються організацією міжнародного та внутрішнього туризму. У цьому випадку місцеві органи будуть виступати в ролі посередників, допомагаючи їм у формуванні, просуванні та реалізації конкурентоспроможного туристичного продукту.

Доцільно розмежувати інфраструктуру туристично-рекреаційного бізнесу як системи на такі підсистеми: забезпечувальну (логістичну), туристичну та рекреаційну.

Об'єднуючою ланкою наведених підсистем туристично-рекреаційного бізнесу є підприємства туристично-рекреаційної індустрії, які здійснюють формування, просування та реалізацію туристично-рекреаційного продукту в системах туристично-рекреаційного бізнесу. Необхідно відзначити, що основним видом застосування ресурсів у туристично-рекреаційному бізнесі є використання ключових факторів у даній галузі – критеріїв формування конкретних соціально-економічних, політичних, екологічних, природно-кліматичних умов регіону, а також взаємозв'язок туристичного регіону із зовнішнім середовищем. Завдяки цим умовам формуються основний характер і стан удосконалення та розвитку інфраструктури системи туристично-рекреаційного бізнесу.

Основні елементи підсистем туристично-рекреаційного бізнесу зображені на рис. 2.

П'ятим рівнем систем в туристично-рекреаційній сфері є *рівень організацій (підприємств)*. До даного рівня систем у туристично-рекреаційному бізнесі належать компанії-туроператори; туристичні агентства; підприємства, що надають санаторно-курортні послуги (пансіонати, бази відпочинку, сана-

торії); підприємства, головною метою яких є організація транспортного обслуговування; підприємства, що надають послуги громадського харчування; колективні та індивідуальні засоби розміщення й ін.

Найважливішим елементом даного рівня є матеріально-технічні ресурси, які виступають невід'ємною складовою системи в туристично-рекреаційному бізнесі та безпосередньо впливають на розробку, впровадження та розвиток нового конкурентоспроможного продукту, що впливає на сприятливий розвиток підприємств та організацій туристично-рекреаційного бізнесу.

Крім матеріально-технічних ресурсів, особливу роль в управлінні системами в туристично-рекреаційному бізнесі відіграє кадрове забезпечення. Для розвитку рівня організації (підприємств) туристично-рекреаційного бізнесу необхідно враховувати, що в туристично-рекреаційному бізнесі кадрове забезпечення характеризується такими складовими:

- ✦ повністю визначає структуру, професійний і кваліфікаційний склад керуючої системи туристично-рекреаційного бізнесу;
- ✦ виконує функції управління: планування, регулювання, облік, контроль і аналіз за напрямками туристично-рекреаційної діяльності та відповідно до прийнятого в даній організації (підприємстві) поділу праці;
- ✦ здійснює консультативну діяльність і реалізацію продукту/послуги;
- ✦ визначає обмеження та можливості суб'єктів туристично-рекреаційного бізнесу та туристично-рекреаційної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Розглянувши особливості формування та функціонування системи управління туристично-рекреаційного бізнесу й узагальнивши системні підходи до функціонування бізнесу в цілому [8–11], можна окреслити найважливіші завдання державних і місцевих органів управління туристично-рекреаційним бізнесом:

- ✦ проведення маркетингових досліджень (прогноз, визначення тенденцій розвитку ринку, визначення цільових груп споживачів туристично-рекреаційного ринку на національному, регіональному та місцевому рівнях), для чого необхідно залучення великої кількості експертів, координація зусиль багатьох організацій і об'єднань;
- ✦ розробка стратегічних національних, регіональних і місцевих концепцій розвитку туристично-рекреаційного бізнесу з рекомендаціями щодо їх реалізації для туристично-рекреаційних підприємств;
- ✦ інвестиційна та правова підтримка розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури;

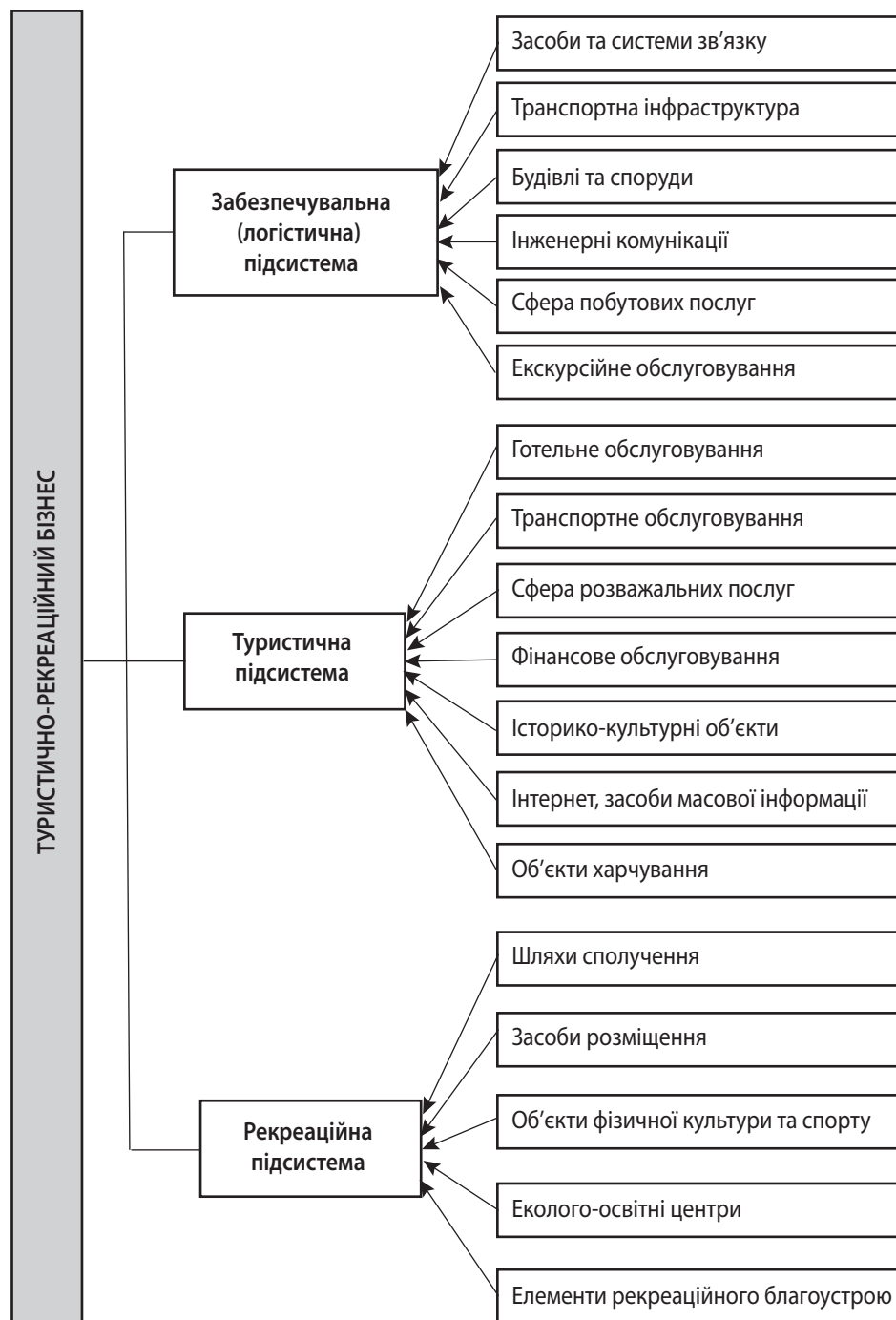

Рис. 2. Основні елементи підсистем туристично-рекреаційного бізнесу

Джерело: авторська розробка.

- ✦ консультаційні послуги з питань реалізації концепцій розвитку туристично-рекреаційного бізнесу;
- ✦ створення привабливого іміджу країни, регіону, туристично-рекреаційного центру;
- ✦ здійснення рекламних заходів для зв'язків з громадськістю. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2009. № 3. С. 37–54. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09bmmtgu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09bmmtgu.pdf)
2. Гоблик В. В. Формування транскордонних туристичних кластерів як пріоритетний напрям розвитку прикордонних регіонів України. *Економічний форум*. 2015. № 3. С. 117–123. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/goblyk6.htm
3. Папп В. В. Вплив індустрії туризму на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Закарпатської області). *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 138–146.

4. Меліх О. О., Іртищева І. О., Арчибісова Д. С., Суслов В. С. Туризм як фасилітатор розвитку аквакультури Причорноморських регіонів України. *Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 3. С. 164–172.
DOI: 10.31359/2312-3427-2019-3-164
5. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Альтерпрес, 2005. 436 с.
6. Хаустова К. М., Гоблик В. В., Черничко Т. В. Оцінка економічної стабільності розвитку підприємств сфери гостинності у регіоні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2018. Вип. 1. С. 169–174.
DOI: 10.31339/2313-8114-2020-1(13)-168-174.
7. Берталанфі Л. фон. Общая теория систем – обзор проблем и результатов. *Системные исследования*. 1969. С. 34–35.
8. Стегней М. І., Архангельська А.-М. І. Сталий розвиток туристичного сектору національної економіки // Перспективи розвитку готельно-ресторанної індустрії України: теорія, практика, інновації розвитку : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мукачєво, 21 березня 2018 р.). Мукачєво : РВВ МДУ, 2018. С. 38–40.
9. Стегней М. І., Бошинда І. М. Сучасний стан малого бізнесу: європейський досвід, національні реалії та регіональні особливості. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 495–499. URL: https://economyand-society.in.ua/journals/16_ukr/75.pdf
10. An Economic Management System for Sustainable Development in Black Sea Region / I. Kramarenko, I. Irtysheva, S. Shults, M. Stehnei [et al.]. *Accounting*. 2020. Vol. 6. Iss. 4. P. 387–394.
DOI: 10.5267/j.ac.2020.5.003
11. Стегней М. І., Бошинда І. М., Попфалуші В. Я. Роль малого бізнесу в соціально-економічній системі Закарпатської області. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 125–128. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/27.pdf
[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09bmmgtu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09bmmgtu.pdf)

Науковий керівник – Стегней М. І., доктор економічних наук, професор кафедри економіки та фінансів Мукачівського державного університету

REFERENCES

- Bertalanfi, L. fon. "Obshchaya teoriya sistem – obzor problem i rezultatov" [General System Theory: A Survey]. *Sistemnyye issledovaniya*, 34-35. 1969.
- Bil, M. "Mekhanizm derzhavnoho upravlinnia turystychnoiu haluzziu v Ukraini" [Mechanism of State Management of the Tourism Industry in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadvannia*, no. 3 (2009): 37-54.
- Hoblyk, V. V. "Formuvannia transkordonnykh turystychnykh klasteriv yak priorityetnyi napriam rozvytku prykordonnykh rehioniv Ukrainy" [Formation of a Cross-Border Tourist Clusters as a Priority the Development of Border Regions of Ukraine]. *Ekonomichnyi forum*, no. 3 (2015): 117-123. https://tourlib.net/statti_ukr/goblyk6.htm
- Khaustova, K. M., Hoblyk, V. V., and Chernychko, T. V. "Otsinka ekonomichnoi stabilnosti rozvytku pidpriemstv sfery hostynnosti u rehioni" [Assessment of Economic Stability of Hospitality Enterprises in the Region]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 1 (2018): 169-174.
DOI: 10.31339/2313-8114-2020-1(13)-168-174
- Kramarenko, I. et al. "An Economic Management System for Sustainable Development in Black Sea Region". *Accounting*, vol. 6, no. 4 (2020): 387-394.
DOI: 10.5267/j.ac.2020.5.003
- Liubitseva, O. O. *Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty)* [Market of Tourist Services (Geospatial Aspects)]. Kyiv: Alterpres, 2005.
- Melikh, O. O. "Turyzm yak fasylytator rozvytku akvakultury Prychornomorskykh rehioniv Ukrainy" [Tourism as a Facilitator of Aquaculture Development of the Black Sea Regions of Ukraine]. *Visnyk KhNAU im. V. V. Dokuchaieva. Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 3 (2019): 164-172.
DOI: 10.31359/2312-3427-2019-3-164
- Papp, V. V. "Vplyv industrii turyzmu na sotsialno-ekonomichni rozvytok rehionu (na prykladi Zakarpatskoi oblasti)" [Influence of Tourism Industry on the Socio-Economic Development of the Region (On the Example of Transcarpathian Region)]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 3 (2015): 138-146.
- Stehnei, M. I., and Arkhanhelska, A.-M. I. "Stalyi rozvytok turystychnoho sektoru natsionalnoi ekonomiky" [Sustainable Development of the Tourism Sector of the National Economy]. *Perspektyvy rozvytku hotelno-restorannoï industrii Ukrainy: teoriia, praktyka, innovatsii rozvytku*. Mukachevo: RVV MDU, 2018. 38-40.
- Stehnei, M. I., and Boshynda, I. M. "Suchasnyi stan maloho biznesu: yevropeyskyi dosvid, natsionalni realii ta rehionalni osoblyvosti" [The Current State of Small Business: European Experience, National Realities and Regional Peculiarities]. *Ekonomika i suspilstvo*, iss. 16 (2018): 495-499. https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/75.pdf
- Stehnei, M. I., Boshynda, I. M., and Popfaluhi, V. Ya. "Rol maloho biznesu v sotsialno-ekonomichnii systemi Zakarpatskoi oblasti" [The Role of Small Business in the Social and Economic System of the Transcarpathian Region]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, iss. 34 (2018): 125-128. http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/27.pdf